

Götlunda kyrka

Nytt vindfång i vapenhuset

Antikvarisk rapport

Götlunda 1:1
Götlunda socken
Arboga kommun
Västmanlands län
Närke

Helén Sjökvist

Götlunda kyrka

Nytt vindfång i vapenhuset

Antikvarisk rapport

Götlunda 1:1
Götlunda socken
Arboga kommun
Västmanlands län
Närke

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2019

Omslag: Götlunda kyrka och kyrkogård från söder. Foto Helén Sjökvist.

Foto: Stiftelsen Kulturmiljövård där annat ej anges.

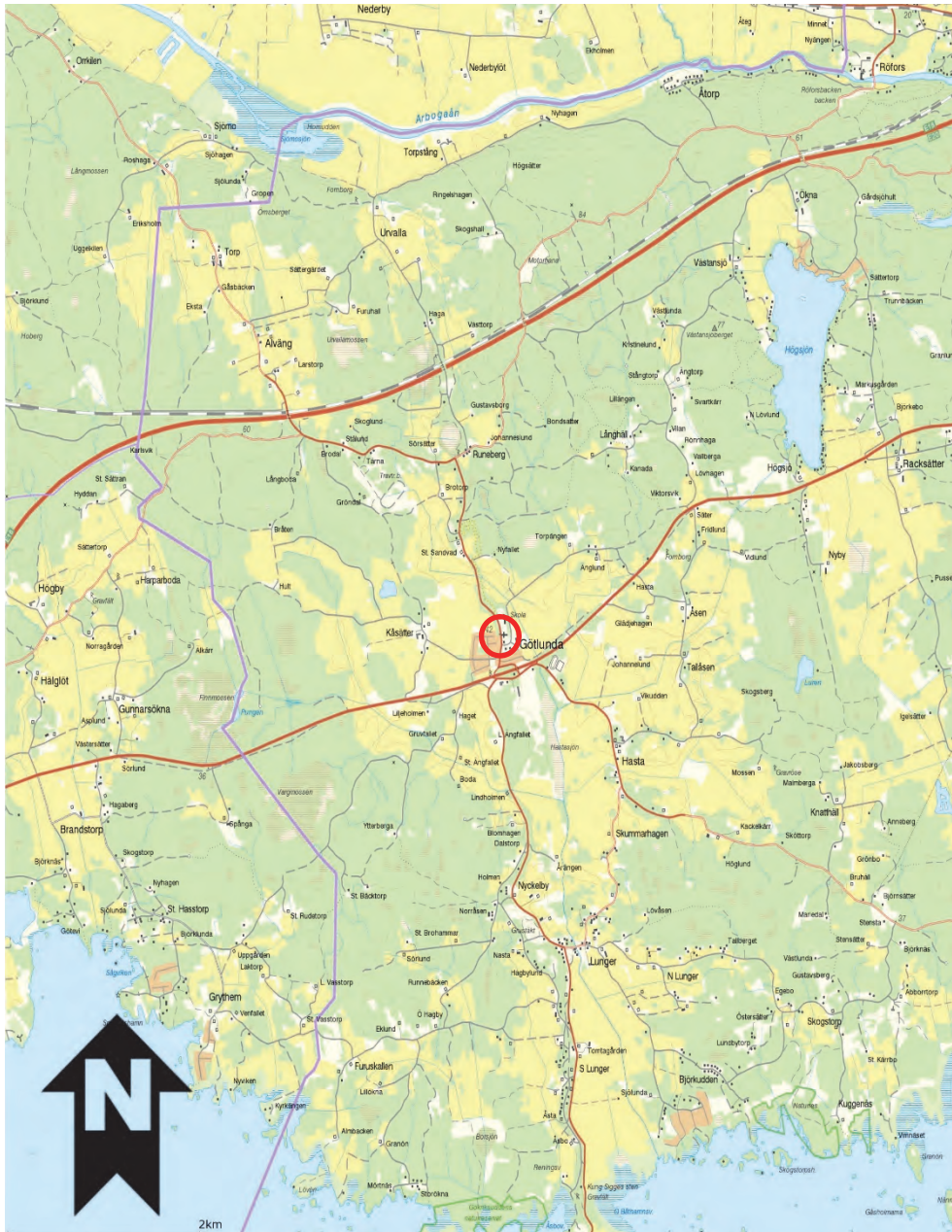
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-7453-792-5

Tryck: Stiftelsen Kulturmiljövård, Västerås 2019

Innehåll

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Kortfattad byggnadshistorik.....	5
Genomförda åtgärder.....	7
Resultat	9
Referenser.....	10
Otryckta källor.....	10
Litteratur.....	10
Tekniska och administrativa uppgifter	10

Figur 1. Kyrkans läge markerat med en ring. Utdrag ur LstGis.

Inledning

Under 2019 har ett nytt vindfång färdigställt i Götlunda kyrkas vapenhus. Tillstånd till arbetet gavs av Länsstyrelsen i Västmanlands län 2017-04-20 med dnr 433-5056-2016. Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har anlitats för antikvarisk medverkan på uppdrag av Arbogabygdens församling.

Bakgrund

Församlingen har tidigare upplevt problem med drag och kyla i kyrkan och hade därför önskemål om att tillskapa ett vindfång i västra vapenhuset. Arboga församling har också haft ett behov av att se över sina kyrkor i syfte att göra energibesparingar. Målet är att installera system för intermittent uppvärmning där man kan hålla en lägre grundtemperatur, styrd av fuktigheten i kyrkan, och snabbt kunna höja temperaturen inför aktiviteter. Detta system behöver ett stabilt inomhusklimat för att fungera optimalt. Länsstyrelsen begärde vid platsbesök ett intyg från brandmyndigheten för att försäkra sig om att det nya dörrpartiet inte förhindrar utrymning vid brand. Den 20 april 2017 inkom kompletteringen från brandmyndigheten om att lösningen är godtagbar ur ett utrymningshänseende.

Kortfattad byggnadshistorik

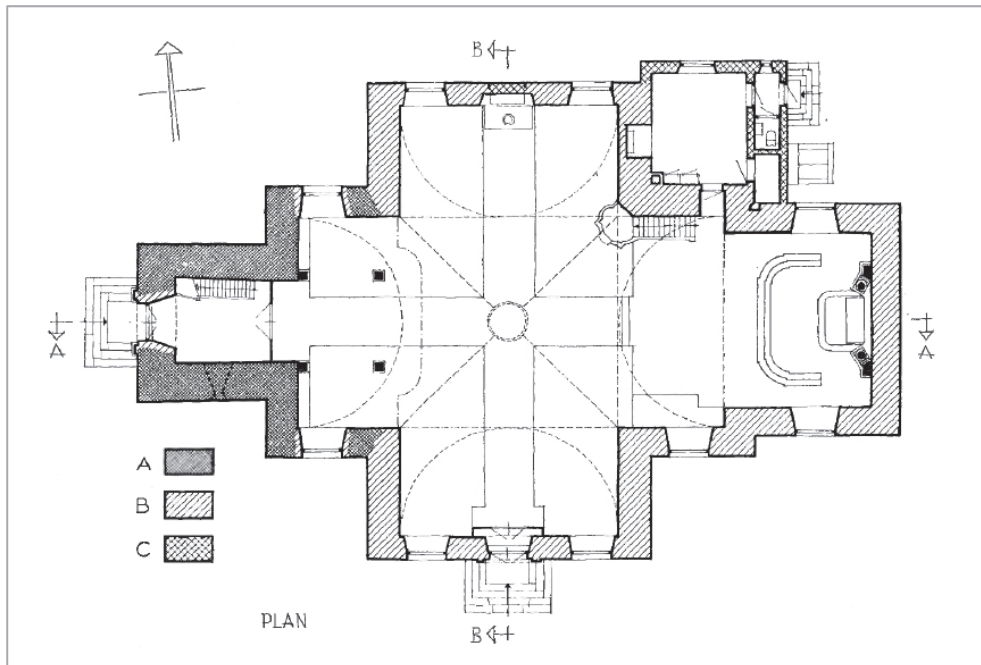
Götlunda är beläget strax väster om Arboga, nära gränsen till Örebro län. Enligt sägnen etablerades en kyrka i Götlunda redan under sent 1000-tal men det finns inga belägg för ett sådant påstående. Mer säkra uppgifter finns först från 1400-talets mitt, då Lungers socken vid Hjälmarén i söder inkorporerades med Götlunda. Detta innebar att kyrkan i Götlunda behövde utvidgas, eller möjligen byggas helt ny. Långhuset fick ungefär samma bredd och längd som dagens, bortsett från korsarmarna. I norr tillkom sakristia och i väster uppfördes ett torn. Valv slogs över kyrkorummet omkring år 1490. Vid 1600-talets slut var kyrkan för trång för församlingen, vilket slutligen resulterade i en nybyggnation år 1744 då kyrkan i huvudsak fick sin nuvarande omfattning. Till viss del kvarstår murverk från den medeltida kyrkan i kyrkobyggnadens västra del.¹

En stor omgestaltning och modernisering genomfördes mellan åren 1896 och 1897, efter ritningar upprättade av arkitekt Agi Lindegren. En ny sakristia blev utbyggd i hörnet mellan den norra korsarmen och koret. Norra portalen sattes igen, medan de södra och västra blev ombyggda och fick sina nuvarande, skulpterade omfattningar i nybarockstil. Fasaderna spritputsades och avfärgades i en gulvit ton. Yttertaget täcktes i sin helhet med falsad, svartmålad plåt. För att få mer ljus och rymd i kyrkorummet revs södra, östra och norra läktarna. Vid renoveringen tillkom också de stenplattor som täcker golvet idag, samt de valvmålningar som i viss mån fortfarande är bevarade i kyrkorummet. Koret förstörades genom flytt av sakristian och ny bänkinredning tillkom i kyrkan.

Mellan åren 1949 och 1950 genomfördes ytterligare en stor interiör renovering vilken i stort sett innebar rengöring av väggar och valv, konserveringsinsatser på altaruppsatsen samt installation av centralvärme. Knappt tio år senare kom fasaderna att åtgärdas genom att i princip all puts knackades ner och ersattes med en KC-baserad puts.

¹ Hammarskiöld 2006.

Kyrkogården är långsträckt i nord-sydlig riktning och omger kyrkan på alla sidor. Större utvidgningar har skett åren 1747–1748, 1864, 1876–1880 och 1918–1920. Ett ännu nyare område med minneslund, anlagt år 1972, finns utanför norra kyrkogårdsmuren. Särskilt utmärker sig kvarteren i söder vilka har en mycket välbevarad struktur av gravar från tidigt 1900-tal med bevarade stenramar och grusade ytor.

Figur 2. Plan över Götunda kyrka. A: Medeltid, B: 1744, C: 1897. Uppmått av P. Henrickson Hansen, ändrad av J. Söderberg. Ur Sveriges kyrkor.

Figur 3. Interiör Götunda kyrka.

Genomförda åtgärder

Det nya dörrpartiet är tillverkat med ramverk och karm i trä med glaspartier av härdat glas. Partiet, som ligger i liv med innerväggen, är monterat med skruv i expanderplugg i väggen och täcker hela den välvda öppningen, vilken även fortsätter över bjälklaget för läktaren etc. Springan mellan karm och vägg har drevats med lindrev. Ett litet hål är borrarat i stengolvet för den regel som kan låsa det ena dörrbladet.

Dörrpartiet är färdigmålat på plats med en modern färgtyp i kulören NCS S8010-Y50R, vilket är samma mörkbruna kulör som ytterdörrarnas insida. Ett annat alternativ till kulör som diskuterades var en grå motsvarande cirka NCS S2500 N, vilket är den kulör som finns på trappträcket upp till läktaren. Befintliga innerdörrar från vapenhuset in mot långhuset är ådringsmålade vilket inte skulle samstämma med ett modernt, glasat dörrparti. Det beslutades att den bruna kulören var mest passande för nyttillskottet.

Gångjärnen är av standardutförande i järn med konisk tapp. Draghandtagen i mässing är levererade av Lundell & Zetterberg.

För utrymning gäller att dörrarna ska kunna ställas upp manuellt vilket har lösts med en dörrhållare som monterats mot stengolvet.

Figur 4. Entrén före åtgärder. Foto Svensk Klimatstyrning.

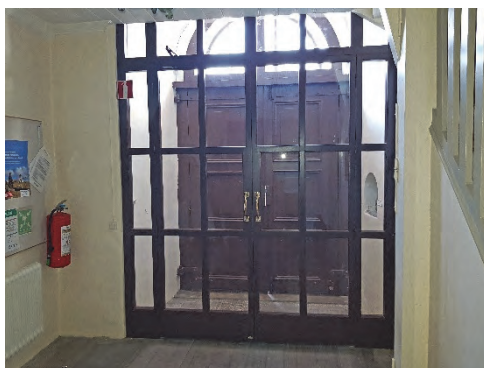
Figur 5. Vapenhuset med entré och trappa till läktare och torn. Foto Svensk Klimatstyrning.

Figur 6. Fallskydd i trappa vid vilplan före åtgärder. Foto Svensk Klimatstyrning.

Figur 7. Vapenhuset och entré in till långhuset före åtgärder. Foto Svensk Klimatstyrning.

Figur 8. Nytt vindfång på plats i vapenhuset.

Figur 9. Vindfångets rundbågeformade överdel sedd från trappans vilplan/läktarens bjälklag.

Figur 10. Nytt dörrparti sett från väster.

Figur 11. Överdel nytt dörrparti sedd från väster.

Figur 12. Karmen är monterad mot muren med skruv i expanderplugg. Glipan är tätad med lindrev.
Figur 13. Ett litet hål är borrarat i stengolvet för regeln som låser ena dörrbladet.

Figur 14. Draghandtaget är monterat på kilar för att få en mer greppvänlig vinkel.
Figur 15. Gångjärn med konformad tapp.

Resultat

Det nya vindfånget är monterat utan större åverkan på byggnaden. Att välja ett träparti istället för exempelvis ett stålparti samstämmer bättre med byggnadens övriga material vilket är positivt.

Referenser

Otryckta källor

Hammarskiöld, Rolf 2006. Götlunda kyrka kulturhistorisk karaktärisering. Västerås stift.

Litteratur

Sárkány, Tamás. 1971. Lillkyrka och Götlunda. Sveriges kyrkor. Närke. Stockholm.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM18084
<i>Länsstyrelsens dnr:</i>	433-5056-2016
<i>Landskap:</i>	Närke
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Arboga
<i>Socken:</i>	Götlunda
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Götlunda 1:1
<i>Beställare:</i>	Arbogabygdens pastorat
<i>Projektledning:</i>	Svensk Klimatstyrning AB
<i>Entreprenörer:</i>	Lunger Båt och Trä
<i>Antikvarie:</i>	Stiftelsen Kulturmiljövård Helén Sjökvist Stora Gatan 41 722 12 Västerås